

Психолого-педагогічні основи готовності вчителя музичного мистецтва до творчої самореалізації

На основі аналізу психолого-педагогічних, філософських, музикознавчих джерел, за допомогою практичного досвіду узагальнено зміст поняття готовності вчителя музичного мистецтва до творчої самореалізації в умовах навчання у вищих музично-педагогічних закладах освіти. Визначено шляхи активізації та формування такої готовності у студентів для подальшої діяльності за фахом. Специфіка зазначеної педагогічної проблеми зумовила комплексний підхід (питання розглядаються в педагогічних, психологічних, естетичних, музикознавчих аспектах). Підкреслюється, що ефективність формування готовності вчителя музики до творчої самореалізації підвищується із залученням в роботу інтегративних методик музично-творчої діяльності у поєднанні з вивченням психолого-педагогічних джерел.

Ключові слова: вчитель музики; педагогічна творчість; мистецтво у школі.

У дослідженнях відомих учених в основу поняття «готовності» покладається феномен *установки* як готовності до активної дії, котра виникає на основі потреб (О. Імедадзе, О. Леонт'єв, Д. Узнадзе). У соціальній психології поняття «готовність» трактується з позицій соціальної установки, психологічного процесу стосовно соціального світу у зв'язку з його цінностями. Психологічний підхід у визначенні суті поняття «готовності» пов'язується зі ставленням як одним з регуляційних механізмів поведінки людини та її діяльності (О. Лазурський, В. Ядов). Складність цього поняття, неоднозначність трактовки науковцями обумовлює необхідність детального вивчення на основі психолого-педагогічних, філософських, музикознавчих джерел. Цим пояснюється актуальність дослідження.

Мета статті – дослідити психолого-педагогічні засади осмислення поняття «готовність учителя музичного мистецтва до творчої самореалізації» на основі аналізу наукових концепцій, психолого-педагогічного підходів.

Більшість наукових досліджень присвячена аспектам взаємозв'язку діяльності з особистісно-орієнтованим процесом навчання й виховання. У наукових працях вітчизняних авторів установка готовності розглядається як фактор активізації певних потреб і мотивів, які в подальшому генерують відповідні засоби поведінки, виступаючи системоутворюючим фактором діяльності. Суб'єктивна готовність формується в уявленні особистості про те, що потрібно здійснити. Таке моделювання справжньої акції певної діяльності призводить до переживань та емоційних проявів. Завдяки багаторазовому варіюванню уявного здійснення акції дій індивід в змозі спокійно і чітко їх виконувати, враховуючи ситуації і можливості.

Дослідження психологів Ш. Амонашвілі, Л. Виготського, І. Кона, Б. Теплова та інших дали змогу визначити найважливіші аспекти психологічного підходу до проблеми професійної готовності вчителя. Важливе значення мали дослідження факторів орієнтаційної діяльності, пов'язаної з професійною готовністю студентів.

У психолого-педагогічних дослідженнях встановлено, що в основі будь-якої діяльності лежить готовність особистості до її виконання. Готовність – це система, сутність якої певною мірою визначається специфікою діяльності, показником якої вона є і яка формується на основі зовнішніх і внутрішніх умов. В. Сластьонін визначає готовність до педагогічної праці як систему підготовленості до успішного виконання професійно-педагогічних функцій, що включає такі складові:

- психологічна готовність (сформована установка на педагогічну діяльність; наявність інтересу до предмета та потреба в самоосвіті, розвинуте професійне мислення);
- науково-теоретична готовність (наявність повного об'єму необхідних спеціальних знань);
- практична готовність (наявність сформованих на відповідному рівні професійних умінь і навичок);

- психофізіологічна готовність (наявність відповідних передумов для оволодіння педагогічною діяльністю; відповідна сформованість професійно значущих особистісних якостей);

- фізична готовність (відповідність стану здоров'я і фізичного розвитку вимогам педагогічної професії) [3, с.205].

Розглядаючи проблему професійного саморозвитку майбутнього педагога-музиканта, спираючись на визначення П. Харченко, констатуємо, що це є внутрішньо цілісне поєднання всіх структурних складових психіки особистості, спрямоване на її конструктивну взаємодію із зовнішнім світом шляхом отримання особистісно значущого та адекватного вимогам соціуму результату професійної діяльності. Воно є постійно існуючим процесом, який не обмежується змістом набутого досвіду, а ґрунтується на актуалізованому прагненні до професійного зростання, характеризуючись інтересами, прагненнями, здібностями особистості, її духовним та інтелектуальним потенціалом і проявляється в активній позиції щодо пізнання навколишнього світу.

З огляду на роль музичної діяльності в професійному становленні педагога-музиканта можна стверджувати, що названі компоненти готовності є головними чинниками саморозвитку студентів.

В структуру готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до професійної діяльності Н. Андрієвська включає наступні компоненти: професійний (педагогічна спрямованість), науково-теоретичний (об'єм знань), практичний (сформованість потрібних умінь), психофізіологічний (сформованість професійно значущих якостей). Залежно від навчальної чи позанавчальної діяльності вона доповнюється специфічним змістом.

Поняття готовності вивчається науковцями в двох напрямках – як ситуативна (локальна), та як довготривала (стійка), що залежить від усталених якостей особистості і потребує формування. Професійна орієнтація розглядається як комплекс психолого-педагогічних заходів, спрямованих на оптимізацію розкриття потенціальних можливостей особистості у відповідності з бажаннями, нахилами і здібностями.

О. Мороз розглядає структуру педагогічної готовності через складові, провідною з яких вважає психологічну готовність (усвідомлення відповідності своїх особистісних якостей вимогам педагогічної діяльності, усвідомлена мотивація своїх прагнень до даної спеціальності), а також професійно-педагогічну спрямованість особистості вчителя [2, с. 70].

У нашому дослідженні готовність до творчої самореалізації майбутнього вчителя розглядається як інтегративна естетико-психолого-педагогічна якість, яка визначається динамічною стійкістю прояву багатомірних саморегулятивних функцій, що забезпечують якісну результативність. Даний процес поєднує процесуальні та змістовні аспекти і включає мету, засоби, зміст, методи, способи і результати формування готовності до творчої самореалізації. Його ефективність базується на таких основних принципах як взаємозв'язок, взаємодія, системність, особистісність і комплексність. Завдяки комплексному підходу у формуванні готовності до творчої самореалізації структурні компоненти виділяються умовно, оскільки в своїй сукупності вони становлять специфіку даного феномена.

Самореалізація особистості вчителя – вища форма прояву творчого фактора в конкретних обставинах професійної діяльності, у процесі якої відбувається самовизначення, саморегуляція, самовираження і самооцінка. Вміння реально виражати і оцінювати власні результати діяльності на основі отриманих знань, умінь і навичок, здатність приймати самостійні рішення свідчать про ступінь творчої діяльності. В контексті майбутньої професії прагнення до самовдосконалення і самореалізації є об'єктивними якостями, за допомогою яких учитель прагне привести у відповідність власні інтереси і потреби. Формування потреб до безперервного оновлення знань, умінь і навичок, до пошуку нових шляхів їх використання – важлива передумова готовності до творчої самореалізації.

Основу для формування готовності майбутнього фахівця становлять методологічні засади процесу навчання, які сприяють створенню проблемних ситуацій і стимулюють самостійний

пошук у навчанні. Проблема активізації самостійної діяльності формує мотиваційні орієнтації особистості з урахуванням професійних інтересів і потреб. Тенденції творчого пошуку, що проявляються завдяки зацікавленості, є новаторською роботою, яка відповідає сучасним умовам освіти. На основі сформованих знань, умінь і навичок вчителя відбувається самостійне оперування ними.

Готовність студента-музиканта до творчої самореалізації – це прояв самостійного активного оперування знаннями, вміннями і навичками музично-творчої діяльності при систематичних, стійких, вольових зусиллях, спрямованих на досягнення конкретної мети, усвідомлення пошуку шляхів для її здійснення, вибір варіативних засобів на основі проектування, структури виконавських дій. Отже, зовнішніми проявами її є ознаки: самостійність, активність і творчість [4, с. 272].

Самостійна творча діяльність студентів посідає особливе місце серед методів вузівського навчання. Вона доповнює і завершує функції синтезу та інтегрує весь процес підготовки фахівців. Актуалізація цієї проблеми посилюється тим, що в сучасних умовах обсяг наукової інформативності стрімко зростає. Дедалі важливішою проблемою вищої освіти стає самостійна орієнтація студентів у потоці наукової інформації та вміння поповнювати свої знання.

Отже, самостійна творча діяльність це – спосіб навчальної роботи, коли студентам пропонуються певні навчальні завдання та рекомендації для їхнього виконання. Певний вид роботи виконується під керівництвом викладача без будь-якої участі в ньому, студент виконує мисленнєві операції, самостійно орієнтуючись у навчальному матеріалі. Виконання творчого завдання, вибір змісту способів досягнення його мети, а також регламентація здійснюється за вільним вибором студента. Тому самостійна творча діяльність формує готовність до творчої самореалізації особистості майбутнього вчителя.

Процес оволодіння комплексом знань, умінь і навичок творчої діяльності, включає: мотиваційну сферу, цілепокладання, самоорганізацію (вибір прийомів роботи, планування, самоконтроль). Самореалізація відбувається при високому рівні активної продуктивної творчості, прояві пізнавальних, вольових та емоційних зусиль, що базуються на глибокому інтересі до постійного вдосконалення своїх професійних якостей. Робота студента, який навчається самостійно творчо самореалізовуватися, забезпечується як мотиваційним, так і технологічними компонентами.

Одним з необхідних компонентів складного утворення є вміння та навички, які виражають той чи інший ступінь майстерності у виконанні діяльності. Вони є обов'язковими компонентами продуктивної праці, процесу засвоєння способів творчої діяльності. Навички є завершеним вмінням, яке відбувається автоматично, без участі свідомості.

Психологічний аспект формування готовності розглядається як потреба в діяльності, яка виникає спочатку уявленням про те, що необхідно здійснити. Уявне моделювання справжньої акції творчої дії призводить до значних переживань, в результаті яких після багаторазового відтворення уявного здійснення дії, стає можливим чітке передбачення варіантів ситуацій, їх наслідків та їх результатів.

Спонукаючими до діяльності є наявні потреби, інтерес, почуття та інше. Свідоме відношення до предметів, людей і явищ надає творчій діяльності відповідної суттєвої чинності, яка виступає у ролі мотивів. Від характеру мотивів залежать вольові зусилля, наполегливість, спрямовані на виконання поставленої мети діяльності. Отже, мета і мотиви спонукають особистість до подолання перешкод на шляху отримання бажаного результату творчості. Виникаюча установка особистісного характеру дає змогу суттєво активізувати орієнтаційну спрямованість до створення умов актуалізації потреб саморозвитку. Це означає, що мотиви мають певне значення у формуванні потреб з готовністю діяти певним чином. У такому разі орієнтації виступають в якості специфічного різновиду особистісної позиції, яка характеризується вибірковим ставленням до поставлених цілей та завдань і постає як

визначальна змобілізованість, готовність до самореалізації, що має стати найважливішою генеруючою особливістю навчання.

Співвідношення репродуктивної і продуктивної творчості полягає у розгортанні творчого самовираження шляхом вдосконалення знань, умінь і навичок, розширення меж їх застосування, підвищення рівня оволодіння ними, постійному збагаченні репродуктивного самовираження елементами власної продуктивної творчості. Тому необхідним постає новий системоутворюючий, відповідний сучасності, методичний принцип – виховання і навчання творчості.

Професіоналізація навчання та формування потреб до творчого самовираження обумовлює виникнення протиріччя між набутим творчим досвідом і необхідністю подальшого самовдосконалення. Усвідомлення цього протиріччя сприяє формуванню потреби його подолання і подальшого самовдосконалення.

Стимулювання процесу творчого самовираження студентів визначається формуванням мотивів, коректуванням цілей і завдань запланованої творчої діяльності. Самовираження студентів під час аналізу своїх знань, здібностей, потреб не завжди об'єктивне, а інколи суперечне. Воно оцінюється шляхом порівняння ідеального і реального, коли ідеальне не чітко визначене, а реальне – непевно. Це породжує власну внутрішню невпевненість, а інколи відсутність самоконтролю та некритичного ставлення до власних можливостей і здібностей. Тому не всі студенти навчаються успішно, інші – не вміють, а деякі не мають бажання здобувати знання самостійно і не прагнуть до самовираження.

Формування готовності до творчої самореалізації не може досягти високої ефективності, якщо студент не підпадає під цільовий вплив самовиховання і потреби до самовдосконалення. Бути по-справжньому творчою особистістю – означає вміти постійно поглиблювати знання, розвивати здібності, реалізовувати інтелектуальні та творчі можливості. Самовиховання – це забезпечення перспективи внутрішнього росту, без якого немислиме керування особистим самовдосконаленням, тобто, це – цілеспрямована, свідомо, систематична робота над собою. Для цього необхідна самодисципліна та ініціатива, які стають організаційним стрижнем самовиховання, який підтримує готовність освоювати нове і в кінцевому результаті розвиває відчуття задоволення і самоствердження особистості. Прагнення до самоосвіти і самовиховання є невід'ємною об'єктивною властивістю особистості, яка оцінює свої власні якості відповідно до життєвих потреб та інтересів.

Являючи собою форму самовираження в контексті майбутньої професії вчителя, прагнення до самоосвіти, самовиховання, самоконтролю для студента є невід'ємною об'єктивною властивістю, за допомогою якої відбувається оцінювання творчих якостей і приведення їх у відповідність до власних педагогічних інтересів і потреб. Отже, самовираження – це вища форма прояву творчого фактору в конкретних ситуаціях навчальної діяльності. Бути новатором і конкурентоздатним фахівцем має змогу тільки творча особистість, яка готова до самовираження та самореалізації.

Готовність до дії це – стан мобілізації всіх психолого-фізіологічних систем, які забезпечують ефективність виконання певних дій. Поняття готовності до творчої діяльності має такі смислові відтінки: а) забезпечення необхідними знаннями, умінями і навичками для успішного виконання творчих дій; б) незаперечне включення до реалізації програми творчих дій; в) погодження здійснювати нові творчі дії. Стан готовності до творчих дій визначається поєднанням факторів, які характеризують різні етапи її формування. Тому готовність до творчої самореалізації розглядається як продуктивне самовизначення майбутнього вчителя за допомогою мобілізації внутрішнього потенціалу інтелектуальних та творчих сил і їхнього прояву у різних видах педагогічної діяльності. При цьому основною умовою творчої самореалізації майбутнього вчителя виступає вдосконалення професійних якостей, що проявляються психологічною, педагогічною, естетичною, технологічною та організаційно-методичною готовністю до функціонування.

Ознаки готовності до творчої реалізації формуються під час самостійної виконавської діяльності, яка продукує індивідуальні професійні якості й реалізує особистісний творчий потенціал вчителя. Самостійна творчість під час навчання має статус обов'язкової і контрольованої педагогом діяльності, яка усвідомлюється студентом як необхідність контролю з боку педагога та самоконтролю. До процесу навчальної діяльності входять усі компоненти готовності: (психологічний, педагогічний, естетичний і технологічний) і протягом терміну навчання у ВНЗ вони закріплюються в процесі різних видів педагогічних практик з учнями різних вікових груп в загальноосвітніх закладах. Самостійна творча діяльність студентів під час педагогічної практики допомагає не лише успішно виконувати навчальні програми, але й перевіряти якість засвоєння набутих знань, умінь і навичок, реалізувати власні потенціальні творчі можливості.

Отже, формування готовності до творчої самореалізації майбутнього вчителя слід розглядати як цілісний процес удосконалення, що ґрунтується на взаємодії та взаємозалежності двох рівнозначних сторін – суб'єктивної та об'єктивної як нерозривного цілого. Саморегульований характер процесу проявляється в тому, що студент є одночасно об'єктом керування і суб'єктом, який самостійно визначає цілі і завдання своєї творчої діяльності, здійснює і контролює одержані результати, аналізує та оцінює їх, прогнозує наступний етап самореалізації. У руслі такого розуміння суб'єктивна сторона визначає якісні характеристики спрямованості до реалізації природних здібностей, які є головною передумовою розкриття творчого потенціалу.

Аналіз наукової психологічної і педагогічної літератури показує, що між творчим розвитком особистості та її удосконаленням існує тісний взаємозв'язок (Ю. Гатанов, В. Давидов). Ефективність розвитку особистості, здатність до самоактуалізації, самовдосконалення залежить від рівня творчої самостійності (Л. Анциферова, А. Маслоу). Творча самостійність зумовлюється завданнями підвищення ефективності освітньої діяльності. Знання, набуті внаслідок освіти, стають джерелом розвитку потенційних творчих сил та індивідуальних можливостей особистості. Проте знання ефективно впливають на розвиток особистості лише при їхньому продуктивному засвоєнні, творчому переосмисленні і практичному застосуванні.

Інтерес представляють наукові праці, в яких розкривається взаємозв'язок естетичної і педагогічної культури вчителя (Ю. Афанасьєв, В. Кан-Калік, Н. Крилова, А. Щербо). У працях виділяються такі компоненти педагогічної культури: науково-естетична освіченість, система ціннісних орієнтацій (інтереси, потреби, смаки, ідеали, оцінка); емоційне сприймання (здібність до глибокого естетичного переживання); художньо-творчі здібності, які дозволяють вносити естетичні аспекти в різні види діяльності.

Проблему потенційних можливостей особистості та їх реалізацію розкрито в працях А. Бергсона, І. Беха, Д. Деві, Н. Кривди, Я. Пономарьова, С. Рубінштейна. На думку психологів, сфера потенційного виконує детермінуючу функцію, а реалізація творчих сил виступає як діалектичний процес переходу потенційного в актуальне та актуальне в потенціальне. Творчий потенціал є своєрідним резервом особистості, що реалізується залежно від конкретних умов. Тому готовність до творчої самореалізації особистості можна розглядати як можливість прояву індивідуальних творчих властивостей, характерних якостей в дії.

Отже, теоретичне осмислення поняття «готовність до творчої самореалізації» дозволяє розглядати проблему самостійної творчості студентів у сфері мистецької і педагогічної діяльності, визначивши в освітньому процесі завдання, які забезпечують фахову підготовку. Здатність до організації та здійснення навчально-виховного процесу потребує набуття знань, умінь і навичок творчого пошуку, які обумовлюють: а) готовність до діяльності, спрямованої на досягнення результативності в удосконаленні своїх професійних якостей; б) готовність прогнозування, планування, коригування навчальних та виховних дій.

Таким чином, у науковій психолого-педагогічній літературі виділяються якості, які

вирізняють творчу особистість вчителя, та наголошується на таких важливих складових для педагогічної діяльності: високий рівень компетентності, володіння педагогічною технікою, прагнення до творчого пошуку, високий рівень інтелектуальних умінь, розвиненість мислення, уяви, інтуїції, педагогічний досвід. При цьому вчитель прогнозує, планує завдання з виховання, навчання і розвитку; використовує арсенал методів і способів організації форм навчання; розробляє оптимальні варіанти змісту навчання; визначає дидактичні засоби; здійснює керівництво цим процесом. Обсяг творчих завдань включає привнесення інноваційних форм у процес навчання та виховання, вирішення окремих питань, що виникають у конкретних ситуаціях спілкування з учнями.

Реалізація вчителем своїх творчих потреб, здібностей та інтересів є своєрідним процесом самореалізації в сферах професійної діяльності, а також поза професією, що являє собою феномен самовираження в сферах життєдіяльності. У зв'язку з цим, формування готовності студентів до творчої самореалізації передбачає сукупність послідовної педагогічної взаємодії з викладачами; активного цілеспрямованого навчально-виховного процесу як виконання соціального замовлення на професійне самовизначення особистості, здатної здійснювати творчу діяльність з учнями загальноосвітніх навчальних закладів.

Аналіз психолого-педагогічних основ формування готовності до творчої самореалізації визначає даний процес як цілеспрямований, послідовний розвиток та вдосконалення всіх складових фахової підготовки. З метою успішного вирішення цієї проблеми необхідним є застосування технології цілеспрямованого формування готовності до творчої самореалізації студентів, в основі якої зберігається особистісний, системний і цілісний підходи.

Особистісний підхід базується на принципах співпраці і співтворчості педагога і студента, студента і учня, що забезпечує процес самовдосконалення особистості відповідно до індивідуальних здібностей і дозволяє самореалізуватися, використовуючи власний творчий досвід. Системний підхід передбачає інтегративну взаємодію всіх компонентів професійної підготовки, спрямованих на досягнення загальної мети – формування готовності до творчої самореалізації студентів. Цілісний підхід передбачає внутрішнє узгодження цілей і завдань, форм і методів педагогічного процесу, що забезпечують естетичну спрямованість навчально-виховної роботи. З позицій цілісного підходу формування готовності до творчої самореалізації студентів музично-педагогічних факультетів виступає системоутворюючим фактором, в структурі якого види виконавських практик виступають базою для творчої самореалізації.

Отже, спираючись на дане концептуальне положення, можна зробити висновок, що формування готовності до творчої самореалізації є цілісний педагогічний процес, спрямований на вдосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя музики, завдяки якому відбувається особистісний творчий розвиток та набуття практичного досвіду в процесі навчання.

Література

1. Амонашвили Ш. А. Психологические основы педагогики сотрудничества: Кн. для учителя / Ш.А. Амонашвили. – К.: Освіта, 1991. – С. 25-40.
2. Мороз О. Г., Сластьонін В. О., Філіпенко Н. І. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація: Навч. посібник / О.Г. Мороз, В.О. Сластьонін, Н.І. Філіпенко. – К.: ІЗМН, 1997. – 70 с.
3. Сластенин В. А. Формирование личности учителя в процессе его профессиональной подготовки / В.А. Сластенин. – М.: Педагогика, 1986. – 215 с.
4. Теплова О. Ю. Творча самореалізація вчителя музики в контексті естетичного виховання школярів у позаурочній музично-виконавській діяльності / О. Ю. Теплова // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка: збірник наукових праць – Вип. № 4 (143). – Луганськ: ЛНПУ, 2008. – С. 271-277.

Про автора:

Теплова Олена Юрївна, кандидат педагогічних наук, доцент; доцент кафедри музикознавства, інструментальної підготовки та хореографії Вінницького державного педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського (21001, Вінниця, Україна); **ORCID: 0000-0001-8763-891X**, teple@yandex.ua

Teplova O. Yu.

Psychological and pedagogical bases of music teachers' readiness to creative self-realization

The article outlines the psychological and pedagogical foundations of the theory and practice of the formation of readiness for the creative self-realization of future music teachers in the learning process at a higher educational institution. On the basis of psychological-pedagogical, philosophical, musicological literature, the existing practical experience of musical training of upcoming teachers, it is reasonable, the content of the concept "formation of readiness for creative self-realization" is defined.

Within the framework of solving research problems, the psychological and pedagogical foundations of training music teachers are theoretically justified. It means the study process of musical specialists' education at higher pedagogical institutions. The specificity of the formation of readiness for creative self-realization of a music teacher requires an integrated approach to the study of the pedagogical, psychological, aesthetic and musicological aspects of the problem. The forming of the readiness of upcoming music teachers for creative self-realization is provided by the integrative approach of researchers to mastering the techniques of musical and creative activity based on the study of psychological and pedagogical sources. In the context of the development of modern Ukrainian education, the search for yet unused reserves for improving efficiency in higher educational institutions is particularly relevant. Such a reserve is the creation of appropriate conditions for the creative self-realization of upcoming teacher who, constituting activating the dominant, can serve as a source of successful educational activities of arts teachers. At the same time, the integrity of the system of creative support of the process of pedagogical training of upcoming teachers of musical art is fulfilled. In the psychological and pedagogy literature, the problem of readiness is considered at various levels, starting with the disclosure of the content of a concept, to identifying the characteristic features of manifestation of arts teachers' professional activities.

Keywords: arts in school; music teacher; pedagogical creative.

References

1. Amonashvili Sh. A. *Psikhologicheskie osnovy pedagogiki sotrudnichestva*: kn. dlya uchitelya [Psychological principles of cooperation pedagogy: a book for a teacher]. Kyiv, 1991, pp. 25-40. (in Russian)
2. Moroz O. H., Slastonin V. O., Filipenko N. I. *Pidhotovka maibutnoho vchytelia: zmist ta orhanizatsiia*: Navch. posibnyk [Training of upcoming teacher : Content and Organization. Tutorial]. Kyiv, 1997. 70 p. (in Ukrainian)
3. Slastenin V. A. *Formirovanie lichnosti uchitelya v protsesse ego professionalnoy podgotovki* [Formation of the personality of the teacher in the process of his professional training]. Moscow, 1986. 215 p. (in Russian)
4. Teplova O. Yu. *Tvorcha samorealizatsiia vchytelia muzyky v konteksti estetychnoho vykhovannia shkoliariv u pozaurochnii muzychno-vykonavskii diialnosti* [Creative self-realization of the teacher of music in the context of aesthetic education of pupils in extra-curricular musical and performing activities]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka: zbirnyk naukovykh prats*, Issue 4 (143). Luhansk: LNPU, 2008, pp. 271-277. (in Ukrainian)

About the author:

Teplova Olena Yuriivna, Candidate of Pedagogy (Ph.D.), Associate Professor at the Department of Musicology, Instrumental Training and Choreography, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (21001, Vinnytsia, Ukraine); **ORCID: 0000-0001-8763-891X**, teple@yandex.ua